

УДК 811.111'373.4'42:159.942

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ В ДИСКУРСІ ПОКОЛІНЬ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Рокун І.А., аспірант кафедри
практики англійської мови

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті йдеться про вербальне вираження емоцій батьків і підлітків у ситуаціях конфліктного спрямування. Проаналізовані типові ситуації конфлікту батьків/дорослих і дітей.

Ключові слова: емоції, конфлікт, підлітковий вік, сімейне спілкування.

В статье идет речь о вербальном выражении эмоций родителей и подростков в ситуациях конфликтного направления. Проанализированы типичные ситуации конфликта родителей/взрослых и детей.

Ключевые слова: эмоции, конфликт, подростковый возраст, семейное общение.

Rokun I.A. VERBAL EXPRESSION OF THE EMOTIONAL STATE OF PERSONALITY IN DISCOURSE OF GENERATIONS

The article deals with verbal expression of parents and teenagers emotions in conflict situations. Typical situations of conflict between parents and children are analyzed.

Key words: emotions, conflict, teenagers, age, family communication.

Постановка проблеми. У рамках антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства в центрі уваги знаходиться людина, якій властиво відчувати та виражати емоції в мовленні, оскільки емоційна сфера особистості є однією з найважливіших у її життєдіяльності. Емоції пронизують усю комунікативну діяльність людини, усі сфери її життя й знаходять своє виявлення на всіх рівнях мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику вербального вираження емоцій активно вивчають вітчизняні та зарубіжні лінгвісти, зокрема І.В. Арнольд [1], О.М. Вольф [3], В.І. Шаховський [6] і багато інших. І.В. Арнольд досліджувала емоційну лексику, яка виражає лише почуття та ставлення мовця до висловлювання. О.М. Вольф розмежувала емотивну лексику на мову опису емоцій і мову вираження емоцій. В.І. Шаховський характеризував емотивний компонент значення слова, який є результатом відображення емоцій у слові в процесі їх вербалізації.

Емоції розглядають у соціології, психології, філософії та лінгвістиці, проте вираження емоцій у дискурсі поколінь усе ще лишається поза рамками дослідження, що зумовлює актуальність нашої статті.

Безпосереднім **об'єктом** дослідження є дискурс поколінь. **Предметом** дослідження є засоби вербальної актуалізації емоцій у дискурсі поколінь.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі конфліктних ситуацій представників

різних поколінь. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- виділити два напрями відображення емоційного світу людини мовними способами та засобами мовлення;
- проаналізувати конфліктні ситуації спілкування в дискурсі поколінь;
- охарактеризувати засоби вербалізації емоцій у дискурсі поколінь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема вивчення емоційних станів особистості в різних процесах життєдіяльності нині стає все більш актуальною. Це насамперед пов'язано з високою динамікою життя людини й інтенсифікацією комунікативних зв'язків. Особливу роль у цьому контексті відводять регулюванню емоційної сфери особистості, тому що значення емоцій для організму полягає в попередженні про руйнівний характер будь-яких чинників. Традиційно емоційна сфера людини та її вплив на діяльність вивчалася психологією й практично не входила до компетенції лінгвістики. Когнітивна теорія емоцій (емоціологія), що об'єднує досягнення когнітивної психології й лінгвістики, окреслила нову проблематику вивчення емоційних явищ. У дослідженнях використовуються отримані в інших галузях знання про емоції (зокрема, дані когнітології), на основі яких розробляється 33 лінгвістичних концепції емоцій. Тому цілком логічним є те, що емоціологію визначають як науку про вербалізацію, вираження й комунікацію емоцій

[6, с. 5]. У рамках цієї теорії емоції розглядаються в тісному зв'язку з когнітивними процесами, а їхній зв'язок обґрунтовується таким чином: когніція викликає емоції, оскільки вона емоціогенна, а емоції впливають на когніцію, втручаючись у всі когнітивні процеси. Звідси випливає суть лінгвістичної концепції емоцій, яка полягає в тому, що людина (суб'єкт) відображає навколишній світ вибірково, виокремлюючи в ньому лише необхідне чи цінне для неї в цей момент.

Словник лінгвістичних термінів виділяє 5 базових емоцій: любов, страх, злість, щастя, смуток [7]. Одну із найбільш вичерпних класифікацій запропонував американський психолог К. Ізард. Він виділяє 10 основних емоцій: гнів, презирство, відраза, дистрес (горе – страждання), страх, провина, інтерес, радість, сором, подив. Учений вважає, що «замість того, щоб говорити про негативні й позитивні емоції, було б правильніше вважати, що є такі емоції, які сприяють підвищенню психологічної ентропії, і емоції, які, навпаки, полегшують гармонійну поведінку. Такий підхід дозволить нам зарахувати ту чи іншу емоцію до розряду позитивних або негативних залежно від того, який вплив вона справляє на внутрішньоособистісні процеси й процеси взаємодії особистості з найближчим соціальним оточенням за умови врахування більш загальних етологічних і екологічних чинників» [4].

Особливості відображення емоційного світу людини мовними способами та засобами мовлення розглядаються у двох напрямках: конотативному та денотативному. Конотативний аспект передбачає аналіз вираження емоцій у мовній системі та мовленнєвій діяльності; денотативний аспект розкриває специфіку позначення емоцій у природній мові. На думку російського лінгвіста І.В. Арнольд, емоційна лексика в мовному плані передається лише через вираження емоційного ставлення мовця до навколишнього світу. Емоційні слова мають емоційний компонент значення, якщо висловлюють певну емоцію чи почуття [1, с. 80]. О.М. Вольф стверджує, що слід розрізняти мову опису емоцій і мову вираження емоцій [3]. Роздвоєння мови емоцій пояснюється наявністю в лінгвістичній традиції різних шляхів її дослідження.

Згідно з поглядами В.І. Шаховського, вербалізація емоцій здійснюється за допомогою таких лінгвістичних засобів: 1) номінація емоцій (лексичні одиниці, що містять лише поняття про певні емоції); 2) дескрипція (опис

зовнішньої експресії: міміки обличчя, очей, губ; пантоміміки; тембру голосу, інтонації); 3) експлікація (безпосереднє вираження емоцій через афективи, конотативи та потенціативи) [6, с. 5–6].

Одним із чинників зародження емоції є конфлікт, який формує емоційну напругу, що виникає внаслідок зіткнення внутрішніх протилежних імпульсів, які індивід неспроможний примирити з навколишньою реальністю [6]. Емоції виникають як реакція на внутрішньоособистісний конфлікт і відбивають ставлення суб'єкта до іншого суб'єкта.

Конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, думок, поглядів. Основу будь-якого конфлікту становить ситуація, що включає суперечливі позиції сторін із якогось приводу або спірні цілі та засоби їх досягнення за певних обставин чи різні інтереси, бажання, що зрештою стримує суб'єктів можливого конфлікту і його об'єкт. Однак для того, щоб конфлікт почав розвиватися, необхідний інцидент, коли одна зі сторін починає діяти, зачіпаючи інтереси іншої сторони. Якщо протилежна сторона відповідає тим самим, конфлікт із потенційного переходить в актуальний. Конфлікт, який спочатку має психічну природу, чудово демонструє цю взаємодію у своїй мовній репрезентації. Зіткнення протилежних поглядів у конфлікті супроводжується сильними емоційними переживаннями його учасників [4, с. 318].

Найбільш конфліктним періодом у спілкуванні з дорослими є саме підлітковий вік, оскільки саме в цьому віці відбувається перебудова взаємин із дорослими. Об'єктом нашого дослідження є саме дискурс поколінь. **Дискурс поколінь** – це вид особистісно орієнтованого спілкування батьків/дорослих і дітей, метою якого є створення та розвиток гармонійних/негармонійних стосунків.

Одвічне протистояння «батьки і діти» належить саме до підліткового періоду. Незалежно від того, якими були стосунки між дітьми й батьками в родині до підліткового віку, дорослішаючи, підліток обов'язково спробує протистояти світу дорослих, щоб виокремити себе й адаптуватися до майбутнього суспільства дорослих взаємин. Серед усіх етапів життя людини підлітковий вік є найбільш емоційно напруженим періодом, адже він вимагає від батьків гнучкості, терпіння, розуміння й уваги до своїх дітей.

Підлітковий вік збігається в більшості випадків із кризою середнього віку батьків

і, як правило, кризою сім'ї. Це ускладнює й без того непрості сімейні відносини. Немає сумніву в тому, що підліток, його здоров'я й соціальна зрілість залежать від впливу цілого комплексу біологічних, соціальних, психологічних і економічних факторів, але одним із найважливіших є психоемоційні відносини в родині, де виховується підліток.

Конфліктно небезпечні ситуації в дискурсі покоління знаходять вербальне та невербальне вираження. Конфлікти та сварки, які розпочинаються через певні негативні фактори для одного чи одразу для декількох комунікантів і які характеризуються тим, що їх предмет раніше не обговорювався, мають більше емоційне забарвлення, ніж ті, в яких предмет конфлікту вже неодноразово призводив до непорозумінь.

Як показав аналіз, повсякденне життя передбачає конфліктні взаємодії між представниками діади «батьки/дорослі – діти». Розглянемо найбільш типові з них. У діалозі між мамою та дочкою (Анною) ініціатором конфлікту виступає молодший за віком конверсант.

Спілкування між батьками/дорослими й дітьми проходить різні стадії розгортання діалогу в конфліктних ситуаціях. Розглянемо найбільш типові стадії розгортання конфлікту: інтродуктивна, проміжна й інферентивна.

Емоційно напружена Анна біжить по сходах вниз у вітальню, у той час як мати спокійно сидить за столом в очікуванні:

– *Mom, did you see, what happened to my door!!!*

– *I spoke to your principal. Just now, on the phone.*

– *Where is my door?*

– *Privacy is a privilege.*

– *Where is my door mom?*

– *Your door will be returned to you Anna, if and when you can explain...*

– *I need the door. You give me the door or I will kill myself (кричить).*

– *I think we can dispense with the drama and maybe you can calmly explain why you were in detention twice today?*

– *Ok. I went to detention. That was because Stacy Hinkhouse kept hitting me with a volleyball ("Freaky Friday").*

На **інтродуктивній фазі** в цьому діалозі розпочинається конфлікт між матір'ю та дочкою. Приклад показує емоційне напруження між матір'ю й дочкою, що виражене вигуком у формі докору: "Mom, did you see". Початок конфлікту було спровоковано поганою поведінкою й навчанням дочки в школі й розмовою матері з директором.

Проміжна фаза розгортання конфлікту представлена обговоренням іменника "door". Мати зняла двері з кімнати дочки й чекає на її реакцію вниз, дівчина ж, побачивши, що її двері зникли, обурюється й біжить сходами в пошуках дверей. Іменник "The door" – символ свободи й приватності для підлітка. Мати дівчинки залишається спокійною та протиставляє «свободу як привілей» для підлітка, що виражено порівнянням іменників "Privacy is a privilege". Мати зберігає спокій, проте ставить дитині умови, що виражається підрядним реченням умови, яке вводиться сполучником "if" ("Your door will be returned to you Anna, if and when you can explain..."). Анна переживає важкий віковий період свого життя й хоче від матері повної свободи й «приватності», вимагаючи повернути двері, що виражається модальним дієсловом "need" і наказом "You give me". Емоційна напруженість дівчини свідчить про нервовий емоційний тип характеру, що характеризується сильними й безладними емоційними переживаннями. Анна намагається отримати своє й кричить на матір, супроводжуючи свої слова погрозою, що виражено дієсловом "kill" у формі майбутнього часу "or I will kill myself".

На **інферентивній** фазі мати хоче піти на компроміс, що виражається спонукальним реченням ("I think we can dispense with the drama and maybe you can calmly explain why you were in detention twice today?"). Спокійний характер матері й прагнення до компромісу маркують прислівник "calmly", займенник "we" та дієслово "dispense". Анна – типовий підліток, який підпорядковує істину своїм миттєвим настроям і бажанням. Негативні емоції в цьому прикладі передаються через постійний повтор Анною іменника "door". Це наводить на думку, що єдиним заспокоїливим фактором для підлітка є відгородити свою приватну територію, заклавши двері. Проблема так і не вирішена, мати й дочка не йдуть на компроміс. Вирішення конфліктної ситуації так і не відбулося, донька лишила матір і пішла без дозволу.

У наступному прикладі мати намагається розв'язати конфлікт Анни з однокласниками, що лише провокує більшу агресію:

– *When is conflict with Stacy going to end?*

– *Never (shouting) because she is an insane, psycho freak. You'd know that if you paid a speck of attention (іде, грюкнувши дверима в іншу кімнату, не дочекавшись дозволу мами, не завершивши повноцінного діалогу).*

- Anna!
- What?
- I think you know I pay attention, Anna.
- Enough to know that you got “F” in English today.
- Well, Mr. Bates is out to get me.
- Oh, him too?
- Yeah.
- He just looks for ways to torture me. Do you see? (Кричить) Why do I bother telling you anything?

Розрядити атмосферу намагається батько дівчини:

Ok. Who’s up for Chinese?

Aah. (shouting) You’re ruining my life (розвернулась і пішла без дозволу матері).

I will move and never never never return back.

На **інтродуктивній фазі** розпочинається розмова матері й дочки (“When is conflict with Stacy going to end?”), яка переростає в конфлікт, оскільки дочка не стримує своїх емоцій і кричить на матір, не пояснюючи нічого. Розмову розпочинає матір із докору й «стимулювання» до розв’язання проблеми, яка триває вже певний період.

Проміжна фаза. Із прикладу помітно, що Анна є дуже емоційною дитиною, що виражається вигуком “never”, іменниками та прикметником, що характеризують людину, яка має певні психологічні проблеми (“because she is an insane, psycho freak”). Дочка висловлює недовіру до матері, що виражено докором (“You’d know that if you paid a speck of attention”). Емоції дочки виражені невербально, оскільки під час розмови з матір’ю Анна іде, грюкнувши дверима. Мати займає позицію вихователя й не розгортає конфлікт, але емоції дочки, такі, як гнів і презирство до матері, виводять ситуацію з-під контролю. Дівчина-підліток вважає всіх оточуючих ворогами. Це виражено дієсловом-перебільшенням “to torture”. Вербально емоції в діалозі виражені через запитання (“Anna! – What?”), в якому мама підвищує голос на доньку, яка не реагує на матір і намагається втекти від розмови, підвищуючи тон на матір. Дівчина не вважає проблемою те, що вона має труднощі в спілкуванні з однолітками і з друзями в школі.

Інферентивна фаза. Атмосферу намагається розрядити батько, що виражається запитанням (“Ok. Who’s up for Chinese?”), але дочка знову докоряє матері та кричить, що виражено вигуком “Aah” і докором “You’re ruining my life”. Анна повторює прислівник “never”, наголошуючи на тому, що вона хоче втекти від них і жити окремо.

Дівчина йде без дозволу батьків, не закінчивши розмови.

У наступному прикладі відбувається продовження конфліктної ситуації, оскільки мати організувала особливу вечерю, щоб нарешті помиритися з донькою й повечеряти, та її ідея не принесла очікуваного результату.

– Anna, I am going to make one final attempt to understand what goes on in your head.

– Don’t treat me like your patient, mom.

– What?

– All calm and reasonable.

– Let’s talk. I really want to understand. I really do want to understand, Anna.

– It is only one chance. Why can’t I just go? Please.

– What I hear is that my special night means absolutely nothing to you?

– I don’t have to ask why my band means anything to you. It’s clear but you think we’re all noise. Aah. (shouting) You’re ruining my life.

Інтродуктивна фаза. Мати намагається переконати доньку у важливості святкового прийому для матері, а донька запланувала концерт на той самий час (“Anna, I am going to make one final attempt to understand what goes on in your head”). Мати намагається зробити фінальну спробу зрозуміти дочку й наголошує на цьому. Початок конфлікту марковано докором “don’t treat me”, у якому донька суперечить матері й повчає її.

Проміжна фаза. Мама, яка працює психологом, не може заспокоїти емоційну доньку, яка на всі зауваження й прохання матері відповідає агресивно й емоційно. Жодна з жінок не хоче йти на компроміс, що виражено запитанням (“Why can’t I just go? Please. What I hear is that my special night means absolutely nothing to you?”). Мати поводить себе стримано й намагається врятувати ситуацію (“All calm and reasonable”), вона наголошує на тому, що хоче зрозуміти дочку й допомогти їй, використовуючи синтаксичний прийом повтору, щоб наголосити на важливості своїх намірів (“I really want to understand. I really do want to understand, Anna”), проте дочка дотримується своєї точки зору, що її виступ на концерті значно важливіший за мамину вечерю з колегами.

Інферентивна фаза представлена реплікою доньки (“I don’t have to ask why my band means anything to you”). Непокора матері й незгода з її думкою виражені модальним дієсловом “have to”, дочка наголошує на тому, що вона не мусить запитувати в матері. Дочка думає, що її мама вважає захоплення доньки

музикою несерйозним, що підкреслює словами *"my band means anything to you"*, характеризує групу як «галас», «шум» (*"we're all noise"*). Вигук *"Aah"* і докір *"You're ruining"* ще раз доводить, що дівчина переживає важку емоційну ситуацію, оскільки виступ є дуже важливим для неї. У кінці діалогу дочка йде, залишивши маму наодинці.

Висновки з проведеного дослідження.

Найбільш проблемним періодом у спілкуванні з дорослими є саме підлітковий вік, тому що в цьому віці відбувається перебудова взаємин із дорослими. Конфліктно небезпечні ситуації в дискурсі поколінь знаходять вербальне та невербальне вираження. Як показав аналіз, повсякденне життя передбачає конфліктні взаємодії між представниками різних поколінь. Спілкування між батьками/дорослими й дітьми проходить різні стадії розгортання діалогу в конфліктних ситуаціях: інтро-

дуктивну, проміжну й інферентивну. На трьох стадіях розгортання конфлікту мати й донька виражають свої емоції за допомогою мовних засобів і не можуть знайти спільне вирішення проблеми, так і не досягнувши компромісу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. М.: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Бабенко Л.Г. Русская эмотивная лексика как функциональная система. Свердловск, 1990. 611 с.
3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Эдиториал УРСС, 2002. 289 с.
4. Давыдова В.В. и др. Психологический словарь. М.: Педагогика, 1983. 448 с.
5. Изард К. Психология эмоций. М.; Харьков; Минск; Питер, 1999.
6. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций. М.: Гнозис, 2008. 416 с.
7. Strazny P. Encyclopedia of Linguistics. Chicago: Fitzroy Dearborn, 2005. 1243 p.